

Monoskop

Robert Bobnič, Jurij Smrke, Jasmina Šepetavc
ilustracija Matija Medved

petek, sklepni dan Haipa, in takrat so bili v Ljubljani tisti protesti, na katerih so nacija (na Trgu republike) koordinirano naredili štal. V Behemotu so predavali že omenjeni Alessandro Ludovico ter Aaron Ximm in Simon Worthington: »Aaron je car, Simon je pa worth-it.« Na koncu petka sem šel spat. Bila je noč. Ko sem sledeče jutro prebiral vikendpriloge, te redke žlahtnice, in v službeno sproščenem razpoloženju motril stolpce, sem opazil, da so bile polne Haipa (see what i did there?), in vodja marketinga se mi je bridko zasmilil. Stvari so se dogajale! Kazalniki novičarske objavne vrednosti so eksplodirali od bližine, aktualnosti in pomembnosti čudnih arabskih običajev, ki so se preselili na ulice Republike Slovenije. We took their jobs. Iz medijskega poročanja o zadevah, povezanih z vstajniškim gibanjem, lahko izluščimo tri večje tematsko-problemske sklope. @Vloga novih medijev: Pripeljati ljudi na ulice ni nič takega, kar bi zahtevalo nov medij. Paper can do it. Telefoni ... Hišni zvonec in morda še kake bolj rudimentarne zadeve (tehnika cukanja za rokav) bi prav tako zadostovale. Morda bi bile celo bolj učinkovite. O tem priča zgodovina in zdi se, da je edina bistvena sprememba ta, da zdaj od mobilizacije, od naše družbenosti nekdo služi (Fa*ebook, T*itter, *oogle). @Nasilje: Razprave o tem so skoraj zakrile poročanje o sporočilih različnih skupin protestnikov. Na koncu se je vzpostavil konsenz, da se je treba od nasilja distancirati, odrezati kužen del vstaje in protestirati dostojanstveno, pri čemer pa se ni napak vprašati, ali bi vstaja sploh kdaj dobila tak momentum, če razbitja ne bi bilo.

»We just want some peaceful riots.«

Prav tako je tovrstno pozicijo veliko lažje zavzeti nasproti ljubljanskim protestom, kjer je bilo očitno, da je šlo za organizirano (plačano?) provokacijo, medtem ko bi mariborsko počestno rajanje lahko prej videli v luči vstaje izgubljene generacije, ki jih je podolgem in počez neselektivno pretepla policija. Andrej Kurnik, Biopolitika: »Dualnost nasilje-nenasilje se je vseskozi vsiljevala kot ekskluzivna matrika za razumevanje, kanaliziranje in obvladovanje gibanja, gre za policijsko razporejanje teles v prostoru, kvadriljiranje, ki ima za cilj razbitje heterogene enotnosti gibanja v homogene

n ko sva z Jurijem po otvoritvi festivala z vincem v roki sedela na stopnicah Kiberpipinih, če se ne motim, natanko na drugi stopnici, pri tem pa namesto da bi zgedala kot dva fantiča, željna vsega hekerskega znanja tega sveta, izgledala kot dva željna banananjama, pristopi Vuk in naju malo iniciatorsko podreza: »Sem videl, da sta mal tko ... a vaju predstavim s kom, ta dva tipa tule sta genija.« Plan je namreč bil, da najina festivalska prezenca ne bi bila zgolj poročevalska, ampak tudi spoznavalska, kar bi in bo koristilo novi *Tribunini* spletni strani (*coming soon – or later*). Bil je plan, a bil je tudi prvi dan. »Bova, bova, na izi, saj je šele prvi dan.« »OK, OK.« In sva lahko dalje uživala svoj idiotski užitek jebivetskega novinarskega pristopa. »Imaš ogenj?« me vpraša eden od teh dveh genijev z naglasom, za katerega sem moral pošteno premeriti dialektični register, da sem ga lahko približno lociral. »Seveda imam.« Brskam z roko po žepu, najprej levem, potem desnem, potem še po enem levem in še po enem desnem, pa spet po levem in še enkrat po desnem. Nič. Sori, nimam fajerja. Ampak imel sem genija. In kaj ta počne tu, pod tem dežujočim ljubljanskim nebom? »Dark stuff.« »Že, ampak kateri dark stuff?« »Monoskop.« »Poznam.« »Poznaš? Pa sploh ne delam neke promocije.« »Pač spremljamo zadeve in poznamo.« Pa imaš čas za kratek intervju? Temu niti ne bi mogli reči intervju, ko pa novinarčka sploh nimata nobenih vnaprej pripravljenih vprašanj – bi lahko temu rekli odprtokodni intervju? Nemara tudi zato Dušanu Baroku, ko stopamo v celico 306, razlagam o tem, kako ima stavba Kersnikove 4 specifično politično arhitekturo – bolj ko se vzpenjaš, bolj alternativna postaja. Še dobro, da smo v tretjem štu. In da sta nad nami še dva.

Med pogovorom si Dušan zvija čik, prav počasi, frka in odrfka, pa spet nafrka, skoraj tako, da bi kakšnega nepotrpežljivega manijaka lahko prijelo, da bi mu vzel tobak in rizlo iz rok ter mu že enkrat zvil to peklenko zadevo do konca. In ja, tokrat imamo fajr. Pa kaj ko nič ne pomaga. Star slovanski pregovor namreč pravi: ko človek govori, težko kadi. Tudi to je imel Jurij v mislih, ko je Dušanu pravil: »Preveč govoriš.« In tako je govoril Dušan Barok, eden izmed ustanovitelj wikipedža monoskop.org, pravega *dark stuffa* nove digitalne ekonomije daru, ki si prizadeva za odprt in skupen dostop do vednosti tega sveta. In ki transgresira tisto najbolj sveto kapitalistično zapoved – (privatno) lastnino.

Mislim, da je pomemben premislek v družboslovnih vedah vprašanje novih tehnologij. Mnogi se še vedno poslužujejo starih modelov iz nekega drugega časa, 19. stoletja ... Pa vendar, takrat je bila drugačna tehnologija, danes pa na polju humanistike ni več mogoče spregledati digitalne tehnologije ...

Gotovo. Pred dvema dnevoma sem imel predavanje, v katerem sem poskušal teoretizirati idejo relacijske baze podatkov (*relational database*), ki je stara že več kot štirideset let, zdaj pa jo zamenjujejo drugi modeli, drugačne baze. Relacijski model je bil ključen za manipulacijo podatkov skoraj štiri desetletja, vse strani in ves *software*, ki dela z bazami podatkov, delujejo po njem, predvsem državna administracija, znanstveniki, ljudje, ki so v komunikacijskih vodah. V predavanju sem poskušal vzpostaviti narativno strukturo na abstrakten način: kaj je relacijskost v bazi podatkov? Je namen baze vzpostavitev relacije med objekti ne glede na vsebino?

Podjetja, socialna omrežja, kot so Facebook, so ugotovila, da je mogoče ta razmerja izkoristiti v tržne namene. Za Facebook je največja vrednost vaš socialni graf, seznam vaših povezav s prijatelji in povezav na objekte, kolikokrat pritisnete tipko *like*. To je tisto, kar producirate za ta podjetja, in oni to izkoristijo. Ta tehnika in tehnologije uokvirjajo načine, na katere sta producirana vednost in ekonomija.

Osnovna tematika predavanja so bili *on-line* videoarhivi. Rekel sem, vedno so enaki, imajo videe, komentarje ... In nekdo v občinstvu je vprašal: »Zakaj mislite, da so vedno enaki?« Zelo težko je prevesti tehnični jezik, strukturo relacijske baze podatkov v vsakdanji jezik, da ga ljudje razumejo. Tisti, ki vodijo videoportale, razumejo, kaj vse je mogoče narediti z relacijskimi bazami, še veliko možnosti je. Samo tukaj je težava prevoda. S tem se ukvarjam že 13 let, moje delo je bilo vedno pragmatično, igral sem se, postavljaj strani. Šele zdaj sem ugotovil, da je vprašanje relacijskih baz pomembno teoretsko vprašanje, možnost, da spoznamo njene implikacije, omniprezenco.

Je Monoskop povezan s temi premisleki ali si se s tem ukvarjal že prej? Monoskop se je začel iz pragmatičnih razlogov. Bil sem del majhne scene v Bratislavi, ljudje v zgodnjih in poznih dvajsetih, imeli smo majhen *medialab*. Ko so bili festivali novih medijev, smo organizirali debate o internetu, novih tehnologijah, kibernetiki, šumu, napakah, eksperimentirali smo s *streamingom*. Vedno pa je bilo težko razložiti, kaj ima to opraviti z umetnostjo, pa ne da bi hoteli biti del te scene, ampak da bi vzpostavili stik. Tako smo zasnovali wikistran in začeli delati raziskave o medijski kulturi. Stran je začela funkcionirati tako, da smo področja medijske kulture zasnovali glede na dogajanje v posamičnih mestih. Zgodovinsko pa nas je zanimalo, kaj se je dogajalo na področju videoumetnosti v osemdesetih ali na področju konstruktivizma v dvajsetih itn.

Dejstvo, da na tem področju sploh ni tako veliko virov, mi je dalo motivacijo, da sem se zavedal, da sem vpleten v nekaj unikatnega in da je to pomembno za kulturni spomin. Fokus preiskovanja se je sicer razširil na srednjo in vzhodno Evropo. Wiki zdaj obstaja že osem let. Najprej so bile le

tekstualne informacije, kasneje pa sem vzpostavil digitalni arhiv – videe, filme in glasbo.

Skratka, poskušal si mapirati ta teritorij. Kako pa zbiraš informacije?

Ker sem bil vključen v bratislavsko sceno, sem imel različne kontakte, zato sem začel prek njih, ob istem času pa tudi raziskave prek spleta, skeniranih knjig sicer ni bilo veliko na voljo. Prav tako sem obiskoval računalniške muzeje, veliko potoval, obiskoval knjižnice, zbiral DVD-je in magazine. Zadnja štiri leta sem odkril več objavljenih knjig in jih zastonj tudi pridobil. Bolj kot sem vpleten v raziskave, bolj so me ljudje kontaktirali kar sami.

Monoskop predstavlja tudi odprto, dostopno in zastonjsko knjižno distribucijo – javno knjižnico.

Prvi impulz je bil moj kolega, ki mi je poslal PDF-je knjig, ki sem jih želel prebrati. Hotel sem jih narediti javno dostopne, in ker je privolil, sem to naredil. Vzpostavili smo *word press blog* in jih tam objavili. Bil sem motiviran, ker sem tudi sam iskal te stvari in jih je zelo težko najti. Ko sem jih imel, pa sem jih hotel deliti.

Sicer kot jedro tega bloga deluje skupnost kakšnih 15 ljudi, s katerimi se družimo na irc kanalu. Ta skupnost se veča, in čeprav smo vsi razdrobljeni po različnih mestih, je še vedno vezana na Bratislavo.

Koliko »pozornosti« dobite s strani zakona, imaš kakšne probleme, so poskušali odstraniti stran?

Mislim, da situacija glede knjižnega piratstva nekako odseva to, kar se je najprej dogajalo z glasbo in potem s filmi. Velike založbe se danes zavedajo, da se stvari spreminjajo, začele so prodajati elektronske knjige, kar se mi zdi nekakšen eskapističen poslovni model. Na Monoskop sicer nikoli ni bilo nekega pritiska, v zadnjih štirih letih smo nemara prejeli deset ali petnajst mejlov, da moramo knjige odstraniti, potem smo se zapletli v izmenjavo mejlov in če so res vztrajali, da moramo linke odstraniti, smo jih odstranili. **Kdo pa je pošiljal mejle? Ali so bili to avtorji, ki so našli svoja dela, ali založbe ali so bile tudi kakšne uradne institucije?**

Uradnih institucij ni bilo. Ni bilo kot v primeru library.nu, kjer je poslovni sektor uporabil zakonodajo proti eni sami strani. Zgleda, da v Evropi medijski sektor nima takšne moči ali nima takšnih lobističnih struktur kot v ZDA. Tudi to, kar se na nek način še vedno dogaja s *Pirate bay* kot neko frontno črto boja za avtorske pravice, kaže, da skušajo ameriška podjetja dobiti v Evropi zakonodajo na svojo stran. Lobirajo namreč za spremembe v avtorski zakonodaji, da bi jo prilagodili ameriškim standardom.

Ko govorimo o *open acces*, smo ujeti v polje distribucije, kaj pa polje produkcije? Kultura se mora še vedno producirati, ne pa samo deliti. Ali lahko *open acces* in digitalna ekonomija daru spremenita same produkcijske pogoje kulturne produkcije ali celo produkcijske načine nasploh?

Upam. Mislim, da se spreminja veliko stvari. Kar lahko opazimo pri odstranitvah strani, je, da se nikoli ne pritožujejo avtorji, pač pa vedno založniške hiše, avtorji so seveda veseli, če se njihove knjige berejo. Dober primer, kako lahko zadeva deluje, kako lahko produciramo vrednost in še vedno preživimo v *open acces* situaciji, je zgodnejši primer zastonj *softwara*. V sedemdesetih in osemdesetih letih so bili programi, v katere so lahko prispevali tudi drugi, potem so razvili model, da so bili tisti, ki so prispevali v razvoj programa, plačani. Ali pa primer drupal CMS, primer popularnega sistema za upravljanje vsebin, ki je odprtokoden. Imamo veliko podjetij, ki uporabljajo ta sistem. Če nekdo želi imeti spletno stran ali kakšen drug kompleks, imamo tam ljudi, ki so plačani za konfiguracijo *softwara* v te namene. Isto velja za avtorje. Najprej napišejo knjigo, potem pa lahko nastopajo na konferencah, za kar so plačani. Tudi bendi delajo tako: album distribuirajo zastonj, zaslužijo pa s koncerti. Konec koncev sem tudi sam napisal veliko esejev, pa jih niti nisem objavil v revijah, temveč na spletu, kljub temu pa sem dobil vabila na razne predstavitve, kjer sem dobil plačilo v vrednosti 200 ali 300 evrov. Ali, na primer, vaš časopis, a je brezplačen? **Ja.**

Ja, mislim, da je zmaga že v tem, da prideš do bralca. Mislim, da so avtorji, katerih dela so zastonj dostopna na internetu, v prednosti pred tistimi, katerih dela niso dostopna.

Ali misliš, da je v sferi darovanja kakšna razlika med knjigami, filmi in glasbo? Tako na prvi pogled se zdi, da imamo na spletu na voljo več filmov kakor knjig.

Ne bi rekel, da je knjig manj, libgen ima milijon knjig, na primer. Mislim, da je na spletu vsega v izobilju, občinstvo je prepojeno z vsem. Preveč knjig je in ne moremo več brati. Isto je s filmi, moji kolegi ne gledajo filmov, ker so predolgi.

Vprašamo se lahko, tudi za Monoskop, ali ima kolaboracija branja potencial, da dobimo več informacij – kolaboracija branja v smislu, da sam z raznimi orodji podčrtujem PDF-je, potem pa lahko drugi vidijo, kaj se mi je zdelo pomembno.

Se pravi, misliš kolaboracijo v branju?

Ja.

To so kot neke bralne skupine. Če beremo skupaj in nekdo prebere določen del, se potem vedno pojavijo vprašanja v zvezi s tem delom. Včasih tudi sam preberem samo paragraf in že začnem nekaj delati iz tega paragrafa, ker potrebujem samo to.

Imaš kakšno vprašanje?

Koliko knjig lahko prebereta na mesec? Na kakšen način sploh bereta?

Po večini še vedno berem papirnate knjige, tudi zato ker nimam readerja. Na mesec preberem recimo pet knjig, vendar imam navado, da berem več knjig hkrati, zato ne preberem celih. V digitalni sferi pravzaprav surfaš, prehajaš iz ene stvari na drugo, redko preberem celo knjigo, ampak samo zbiram. To mi povzroča psihološki efekt, dela me anksioznega.

Dobra poanta z anksioznostjo. Knjige so namenjene ljudem, ki imajo užitek v branju. Tudi sam ima subtilen občutek anksioznosti, mislim si, ali res berem pravo stvar, mogoče bi lahko ta čas bral nekaj drugega, nekaj boljšega, bolj pomembnega – mogoče obstaja nekaj boljšega, sam pa zapravljam čas z branjem ravno te knjige.

Vprašanje je, kako arhivirati to, kar beremo. S katerimi orodji? Ampak potem lahko pride do drugega problema, povezave postanejo premnoge ... Kako doseči, da arhivi niso preobsežni, da bi še bili uporabni?

Ko smo začeli s projektom Monoskopa tri, štiri leta nazaj, smo bili vsi navdušeni, da bomo omogočili dostop do vsebin, ki jih ni bilo nikjer mogoče najti. Zdaj je drugače, povsod imaš vse te e-knjige. Zdaj gre bolj za to, da ko končno najdem knjigo in nisem anksiozen, ko jo prebiram, dobim dober občutek glede tega, da je deljenje teh knjig dobra stvar. Dve do tri ure na dan preživim tako, da samo iščem po internetu, pišem po e-mailu, da izvem, kaj je bilo izdano. Ok, ta knjiga je unikatna z več vidikov, lahko bi bilo pomembno, da je dostopna ... Vse to vpliva na selekcijski proces. Cilj tega bloga ni, da bi imel čim več skupin, ampak da si zelo selektiven glede tega, kaj je smiselno šerati.

Imamo prijatelja, ki se je ukvarjal z organizacijo vsebin, sekvenc. Dela tudi z umetno inteligenco. Kaj misliš o tem? Lahko računalnik naredi tisto, kar naredi na primer tvoj prijatelj, in izbere knjigo, ki je zanimiva?

Gre za nekakšno tekmovanje, ampak ima pozitivno produktivno stran – bolj kot so stvari avtomatizirane, bolj so ljudje prisiljeni k temu, da začnejo delati nove. Vse te delavnice tukaj, ki se ukvarjajo s povezovanjem vseh knjižnic, vsebin itd. Mogoče, da se olajša iskanje, ampak osebno se mi ne zdi toliko potrebno kot to, da bi ustvarili nove zanimive vsebine z novimi temami. Da bi producirali novo znanje. Ne sintetizirali iz tistega, kar je že, ampak naredili nekaj novega. Mislilim, da imamo vsi ta vzgib, greš čez vse knjige, te neka ideja prevzame in si misliš: hočem imeti takšne ideje! Čez nekaj dni vidiš, kako je to narobe, je pa dobro, da sem jo prebral, da lahko zdaj razmišljam tudi drugače. Gre torej za to, da ne ponavljaš, ampak z vsemi informacijami, kar si prebral, kar je zunaj, poskušaš ustvariti nekaj novega.

Glede umetne inteligence: pomembno vprašanje je, komu služi. Mislim, da predvsem strojem. Ko je enkrat nekaj avtomatizirano, prevedeno v računalniški jezik, je lahko priklopljeno na druge sisteme, ki izkoriščajo in nadzorujejo tisto, kar je zunaj. Laže ti sledijo. To je novi kapitalizem. Vpeljava *like* gumbov na straneh (npr. Facebook) služi temu, da potem korporacija ve, kaj kdo bere na spletu. Ali pa Google Analytics, ki ga uporabljamo, ker hočemo vedeti, kako dolgo so ljudje na naši strani. Ampak hkrati hranimo korporacije s podatki. Nekaj časa sem ga tudi sam uporabljal in potem gledal: ah, Čile, uu – in ljudje iz Argentine so prišli na stran. Na koncu pa nisem več vedel, kaj je sploh smisel tega. Ni bilo ničesar, kar bi me navdihnilo, da bi naredil kaj novega ali drugačnega. To je digitalni kapitalizem, imajo svoje načine, kako prevesti te številke v profit.

Potem sem se znebil vseh teh matric in orodij s strani. Na našem serverju ne beležimo obiskov strani, sploh niso shranjeni. Drugi razlog je zasebnost ljudi, ki obišejo stran. Ne spremljamo obiskovalcev, so nevidni. Umetna inteligenca ... Mogoče ima kje smisel, na primer v medicini, drugače pa ne vem. Je skoraj kot nasprotje tega, da bi ustvaril nekaj novega. Čim je nekaj algoritmizirano, je samo algoritem, nič drugega. ∞

segmente, ki se jih bodisi kriminalizira bodisi kooptira bodisi posreduje.«

S tega vidika je jasno, kaj bi se lahko zgodilo – del protestov bo izločen kot nasilen, del bo stopil v kontakt z vladajočimi in se zapletel v isti impotentni »dialog«, zaradi nemoči katerega so ljudje sploh šli na ulico, tretji del, amorfneži, ki jih nihče ne predstavlja, pa bo ostal nekje v podzemlju in hiberniral?

Ne smemo pozabiti, da so nekatere aretirali med večernim sprehodom. Pa ne da ni bilo naravnost prelepo in nujno vzpostavljati solidarnosti s policisti in policistkami, ki so za 700 € »pripravljeni« faseti granitno kocko v glavo v obrambo oblastniških grofov. Seveda ne, toda za spremembe je potrebna konstruktivna konfrontacija z vzvodi moči. Ko gre zares, jih brani policija. »*All this violence makes a statement.*«

Uspel je medijski pritisk. Vprašanje, kako bo v prihodnje. V končni fazi gre za dilemo, ki je bila prisotna že na zasedbi FF – ali se bomo spustili v medijsko igro okrog legitimnosti ali pa bomo začeli plesti solidarnostne vezi in postavljati fakulteto, ki jo želimo tu in zdaj. Ali se bomo uspeli sami sebi zdeti legitimni znotraj osvobojenega prostora ali potrebujemo zunanje priznanje, da je naš boj za brezplačno šolstvo resničen, iskren in pravičen? Težko bi rekli, da gre eno brez drugega, če želimo produktivno spojiti partikularno in totalno, ključno pa je verjetno vprašanje, kako to storiti – kako združiti vstajništvo in graditeljstvo?

Piqueteros: »*Vstajniška praksa brezposelnih in revnih Argentinec in Argentinec, ki so v času krize blokiral velike prometne žile in zahtevali finančno kompenzacijo od države. Takšne blokade so bile nemogoče brez konfrontacije s policijo. Denar, ki so ga tako dobili, so vložili v izgradnjo zdravstvene, šolske in socialne infrastrukture v revnih predmestjih. Gibanje je po gospodarskem kolapsu Argentine in politični revoluciji, ki je potekala pod geslom 'Que se vayan todos', postalo pomemben dejavnik obnove argentinske družbe.*« Pasivno nasilje?

Prav tako je ključno vsako dejanje misliti znotraj okvirov njegovih lastnih možnosti. Protesti so ... @Protesti: Ni mogoče spregledati spektakelske narave dogajanja. Amorfnosti množice, ki ji beži